

91
L 91

BIBLIOTEKA E NXËNËSIT

LEXIME GJEOGRAFIKE

MBI LUNDËRTARËT E MËDHENJ

TIRANË, 1966

91
L 97

MINISTRIA E ARËSIMIT DHE E KULTURËS

Drejtoria e Studimeve dhe Botimeve Shkollore

LIBRARI E SHTABIT

SHKOLLORË

2285F

LUNDËRTARËT
E
MËDHENJ

[Handwritten signature]

TIRANË, 1966

Nxënësit e klasave të pesta dhe të gjashta qëndrojnë sot pa ndrojtje dhe flasin lirisht përpara globeve dhe hartave të hemisferave mbi kontinentet dhe pjesët e ndryshme të botës. Ata flasin rrjedhshëm dhe me lehtësi mbi vijën bregdetare të Afrikës, Australisë, Amerikës Veriore e Jugore; përshkruajnë Ultësirën e Amazonës dhe rrafshnaltën e Pamirit; tregojnë mbi burimet e Kongos dhe ujëvaren e Zambesit etj.

Nxënësit jo vetëm që i përshkruajnë, por në mendjen e tyre të njomë, në imagjinatën e tyre ndërtojnë parafytyrime të këtyre vendeve të bazuara në hartat gjeografike, tregime, lexime, filma, figura, etj.

Por nuk ka qenë gjithnjë kështu.

Akoma dy shekuj më parë në hartat e botës ka pasur shumë «njolla të bardha». Deri në mbarim të shek. XVIII në hartat gjeografike të lëmshit të dheut nuk ishin përcaktuar saktë konturet e vijës bregdetare të Antarktidës, e veriut ekstrem të Amerikës, pjesa jugore e Australisë si dhe shumë ishuj të Arktikut dhe oqeanit Paqësor. Jo vetëm kaq, por hapësira të mëdha brenda kontinenteve kishin mbetur akoma si «njolla të bardha» ose paraqiteshin në harta në mënyrë skematike dhe

shpesh të gabuara. Nuk ishte zgjidhur akoma çështja se ku buron Nili, asnjë nuk kishte depërtuar në pyjet tropikale, nuk ishte ngjitur akoma njeri në majat vullkanike të Kordiljereve ose nuk kishte kaluar njeri në shkretëtirat e Azisë së mesme etj.

Sikur të futemi më tutje në thellësinë e shekujve, njohuritë mbi botën kanë qenë shumë të kufizuara. Dihet p.sh. se deri në fund të shek. XV akoma nuk njihej «Bota e Re».

Nxënësit e shkollave 8 e 12 vjeçare nëpërmjet leximeve të bukura të broshurave «Lundërtarët e mëdhenj» do të mësojnë se me sa mundim, heroizëm, këmbëngulje u arrit që të njihet bota, të zhdukeshin «njollat e bardha». Ata do të shikojnë vendosmërinë, vullnetin, luftën kundër paragjykimëve fetare të këtyre zbuluesve.

Pavarësisht nga fakti se kush e nxiti dëshirën e këtij ose atij lundërtari, kush ishte motivi që e vuri në lëvizje këtë ose atë zbulues, rezultatet e arritura nga ekspeditat e ndryshme janë një kontribut i madh për shkencën gjeografike.

Kjo është njera anë e zbulimeve gjeografike.

Ana tjetër është ajo e pushtimeve të tokave të zbuluara nga kolonizatorët europianë, shtypja e shfrytëzimi i popujve vendas – indigjenëve.

Po e ilustrim më me një shembëll.

Disa vjet pas zbulimit të Kolombit pushtuesit spanjollë «konkuistadorët», duke bërë barbarizma të mëdha, duke përdorur të gjitha mjetet e dhunës, të tradhëtisë dhe mashtrimit, pushtuan tokat më të pasura dhe më të populluara të «Botës së Re». Kolonizatorët europianë, këta njerëz «të qytetëruar», brenda një kohe shumë të shkurtër zhdukën popullsinë vendase ose e dëbuan nga zonat prodhuese.

Një pjesë e vogël që mbeti, u kthye në tokat e tyre, në shtëpitë e tyre ku kishin jetuar e punuar gjyshërit e stërgjyshërit e tyre, në skllëvër e bujkrrobër. Nga puna e rëndë në minierat ose plantacionet e kolonizatorëve edhe kjo popullsi e pakët që i shpëtoi rrebeshit të parë filloi të zhduket. Për të plotësuar nevojën për krah pune për t'u pasuruar me çdo kusht, kolonizatorët europianë kaluan në një metodë të re, në atë të skllavërisë. Filloi gjuetia e zezakëve në Afrikë, zënia e tyre dhe transportimi në masë nëpër hambarët e anijeve për në Amerikë. Kthehet pra kështu skllavëria në formën e saj më të egër, si dikur në periudhën antike.

Skllëvërit zezakë i nënshtruan vuajtjes së dyfishtë: shtypjes e shfrytëzimit në punë të rënda dhe shtypjes e shfrytëzimit racial, urrejtjes dhe përbuzjes për ngjyrën e tyre të zezë.

Megjithëse koha ka rrjedhur, bota ka ndryshuar, popujt janë zgjuar nga idetë e marksizëm-leninizmit dhe kundër dallimit racial është bërë dhe bëhet një luftë e vendosur revolucionare; mjerrisht edhe sot ne të gjithë jemi dëshmitarë të diskriminacionit racial, persekutimit të popujve me ngjyrë nga ana e atyre që e quajnë veten «të qytetëruar» dhe «racë superiore» kundrejt zezakëve ose siç i quajnë ata «njerëz me aftësi të kufizuar».

Nëpërmjet leximeve të kësaj broshure, nxënësit do të shikojnë se qysh në atë kohë njerëz përparimtarë kanë ngritur zërin e tyre të protestës kundër shtypjes e skllavërisë, por zëri i tyre mbeti dhe do të mbetej si zëri në shkretëtirë. Do të duhet akoma luftë revolucionare, përpjekje, sakrifica për të shpëtuar një herë e përgjithmonë nga shfrytëzimi i njeriut nga njeriu, nga shtypja raciale.

Nga kjo nxjerrim si konkluzion së pari anën pozitive të zbulimeve. Zbulimet ndihmuan për njohjen e botës si: Amerikës, Australisë, brendësisë së Afrikës dhe shumë vendeve të globit tokësor. Të gjitha këto u arritën në saje të këmbënguljes, vendosmërisë, guximit dhe sakrificave që treguan zbuluesit e mëdhenj.

Së dyti del ana negative e zbulimeve: shfrytëzimi nga ana e kolonizatorëve europian i këtyre zbulimeve për të pushtuar, shfrytëzuar e grabitur popujt e këtyre vendeve të pasura e deri në atë kohë të panjohura. Del gjithashtu nevoja e një organizimi të fortë të forcave revolucionare në vendet që janë akoma të varura ose gjysëm të varura nga imperialistët dhe lufta pa kompromise e deri në fund për liri, pavarësi e demokraci.

MARKO POLO

Një ndër përrallat arabe është edhe ajo që bën fjalë për aventurat e jashtëzakonshme të tregëtarit Sindbad detari. Ky tregëtar cilësohet si njëri trim, i cili ka bërë udhëtime të gjata e të largëta me anije me vela nëpër dete me plot tallaze e stuhira. Gjithashtu bëhet fjalë se këmba e tij shkeli në male shumë të larta, sesi luftoi me një vigan, pa zogun e tmerrshëm ruh, që ngre në ajër dhe fut në folenë e tij një dem të gjallë. Kjo është një përrallë shumë e vjetër, të cilën akoma edhe sot e lexojnë me interes të madh. Bile 700–800 vjet më parë në Europën mesjetare njerëzit besonin me bindje se në vendet e largëta të Lindjes ekziston një farë dragoi i pangopur, zogu i tmerrshëm ruh si dhe shumë mrekullira të tjera po aq të pabesueshme. Në ato kohëra shumë të largëta, europianët pothuajse nuk dinin asgjë rreth qyteteve të pasura të Kinës dhe të Indisë, për xhunglat me plot kënetë dhe mbi pllajatat e larta e të mëdha të Azisë, mbi fushat e mëdha bujqësore, nëpër të cilat rrjedhin lumejt e mëdhenj Jance dhe Huanhe.

Në Europë çmoheshin shumë prodhimet e vendeve të lindjes, si beharnat (kanella, rrënjët e karafilave, piperi), që i japin një shije të veçantë

gjellës; gurët e çmueshëm, fildishi dhe artikujt e punuar me të. Gjenova dhe Venediku, që ishin në atë kohë qytete të mëdha, tregëtinë me Lindjen e bënin me anën e tregëtarëve arabë.

Tregëtarët arabë, kur sillnin mallra të përtejdetit në skelat europiane, tregonin për vendet e largëta të kontinentit aziatik. Kështu Europa fitoi disa njohuri gjeografike mbi vendet deri në këtë kohë të panjohura: Kinën, Indinë dhe mbi ishujt e arqipelagut të Malezisë.

Në shek. XIII bëhet fjalë për disa përshkrime të vendeve të Lindjes, të shkruara nga udhëtarë europianë. Me anën e këtyre përshkrimeve Europa fillon të njihet me vendet e panjohura të Azisë së largët, me kulturën e shumanëshme të popujve të saj si dhe me natyrën e saj karakteristike. Nga përshkrimet më interesante dhe më të shquara është ai i udhëtarit Marko Polo me origjinë prej Venediku.

I ati, një tregëtar venedikas i zoti, bashkë me të vëllanë e tij bëri tregëti gadi 14 vjet me vendet e Lindjes. Vëllezërit Polo dy vjet mbas kthimit në Venedik u nisën për në Lindje, duke marrë me vete kësaj radhe edhe Markon e ri.

Kështu filluan vjetët e endjeve të venedikasve. Në brigjet e Azisë Marko Polo shkoi nëpërmjet detit Mesdhe. Duke kaluar përmes luginës së Tigris arriti në Bagdad dhe në Basra – port detar në gjirin e Persisë. Nga këtu Marko Polo, vazhdoi përsëri udhëtimin e tij me anije dhe era e mbarë e solli deri në Ormuz. Prej këndej, Marko Polo me karvanet e tij përshkoi krejt Azinë qendrore, duke kaluar nëpër rrugë të gjata dhe me plot vështirësira. Ai jetoi për mjaft kohë në Mongoli dhe në Kinë.

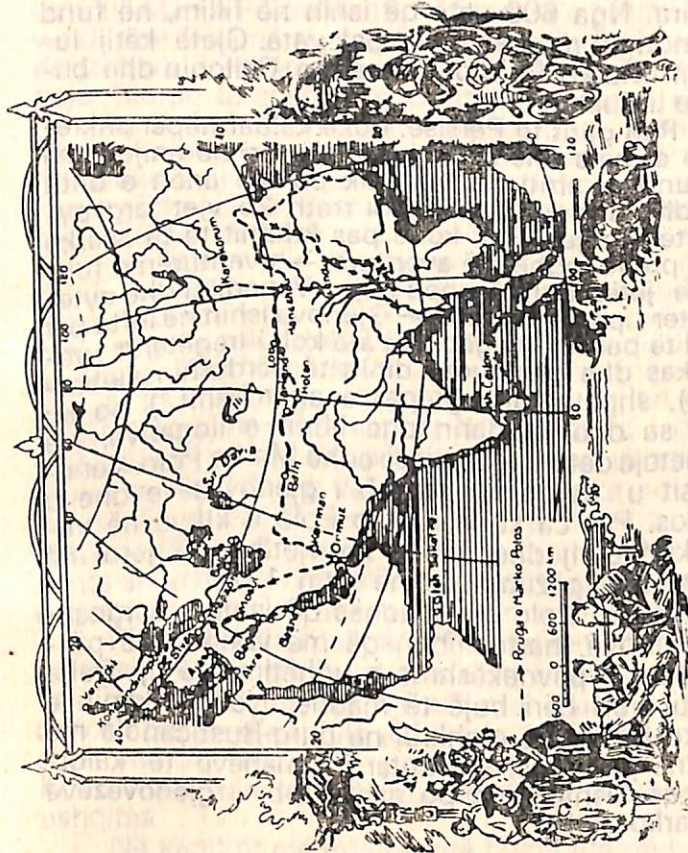

Fig. 1. Harta e udhëttimeve të Marko Polos.

Duke u kthyer për në Venedik me një anije kineze, Marko Polo përshkoi tej për tej oqeanin Indian. Gjashtë muaj zgjati ky lundrim me plot përipetira. Nga 600 vetë që ishin në fillim, në fund të lundrimit mbetën gjallë pak veta. Gjatë këtij lundrimi Marko Polo pa Sumatrën, Ceilonin dhe brigjet e Industanit.

Prej gjirit të Persisë, duke kaluar nëpër shkretëtira e male dhe duke hipur përsëri në anije, më në fund ai arriti në Venedik po me anën e detit Mesdhe. Marko Polo kaloi rreth 25 vjet larg qytetit të Lindjes. Pak kohë pas kthimit të tij Marko Polo provoi edhe një aventurë, — aventurën e fundit në jetën e tij. Atdheu i tij — Venediku dhe qyteti tjetër i pasur tregëtar — Gjenova ishin në luftë për vend të parë në tregëti. Në atë kohë tregëtarët venedikas dhe gjenovezë dinin të përdornin alebardat¹⁾, shpatat dhe grepat e abordazhit²⁾ po aq mirë sa dhe kandarin dhe librat e llogarive. Në një betejë detare mori pjesë edhe Marko Polo. Venedikasit u thyen, ai ra rob i gjenovezëve dhe u burgos. Pas ca kohe Marko Polo u kthye në Venedikun e tij dhe, mbas 25 vjetëve që jetoi në qetësi dhe gëzim vdiq në vitin 1324.

Marko Polo gjatë kohës që ishte i burgosur në Gjenovë, hartoi librin që më vonë u bë përmendore e pavdekëshme e udhëtimit të tij. Dalja e këtij libri bëri bujë të madhe. Nën ndikimin e Marko Polos atë e shkroi në burg Rustičanoja me origjinë prej Pize, shkrimtar i romaneve të kalor-sisë, që kishte rënë po ashtu rob i gjenovezëve si Marko Polo.

---

1. armë e vjetër në formë hushte

2. çengel për të kapur anijet.